

ادبیات معاصر،

نگاهی به کتاب «درآمدی بر ادبیات معاصر»

و راههای تازه دست می‌زند....
شکلهای بسیار سنتی و به کار رفته و تکرار شده تاریخی دارای این کاستی‌اند که فعلیت و گیرایی خود را از دست داده به کلیشه نزدیک شده‌اند، در نتیجه رغبت و توجه مخاطب و ادب دوست را برنمی‌انگیزند.^۲

نویسنده پس از این بحث به شکل و محتوا می‌پردازد. در ارتباط بین آنها معتقد است که هر شکل ادبی (و هنری) با یافتن محتواهای ملی به نوبه خود خصلتی فرابومی و همه انسانی (جهانی) می‌یابد.

تاثیر شکلهای خارجی ادب اروپایی بر ادبیات عصر قاجار در پدید آمدن و تسلط نثری واقعگرا تجلی می‌یابد.

«یکی از دلایل غلبه نسبی نثر را در ادب این دوران، شاید بتوان در این واقعیت یافت که ادبیات فارسی هیچگاه در تاریخ هزار ساله خود به اندازه این دوره فضای مناسب برای مبارزه اجتماعی و فرهنگی پیدا نکرده بود.»^۲

ادامه بخش اول به شرح و توضیح حرکت نثر ساده در متون مختلف معاصر اختصاص دارد. نثر روزنامه‌نگاری، نثر ادبی - با نزدیکی به زبانی گفتاری و یافتن لحن انتقادی - نثر گزارشی، نثر هشداردهنده و نثر روشنگر.

فصل دوم کتاب با عنوان «درآمدی بر ادبیات معاصر ایران» با طرح کلیات در بخش اول به ادب نمایشی، شعر سنتی و شعر نو و هویت نو آن، شعر روزنامه‌ای، و... می‌پردازد و در بخش دوم مباحثی را در زمینه نثر و ادبیات داستانی عنوان می‌کند.

با نگاهی به پیشینه نثر فارسی از نخستین آثار در دوران ساسانی نظیر بوندهشن، کارنامه اردشیر بابکان، ارداویراف نامه، یادگار زریران، و... تا بررسی دو گرایش سبکی در نثر روایی به ذکر نکات قابل توجهی می‌پردازد.

مسیر آثاری چون تاریخ سیستان، شاهنامه

«در دو قرن اخیر که صحنه جهان و ایران دستخوش دگرگونیهای دوران ساز بوده است، ادبیات ایران چگونه شکل گرفته، تکوین یافته و رو به کدام سو دارد؟ ماهیت ادبیات معاصر ایران چیست و دستاوردهای آن در عرصه شکل و محتوا کدام است؟

دوران «بازگشت ادبی»، عصیان «ادب رستاخیز» پیدایش گونه‌های جدید نظیر «شعر و نثر روزنامه‌ای»، «نمایشنامه»، «شعرنو»، «داستان کوتاه، ناول، و رمان» از مهمترین منزلگاههای سفر کوتاه اما پر بار این کتاب در عرصه ادبیات معاصر ایران است.»^۱

در این کتاب بررسی عمده‌ترین جریانهای ادب معاصر با نگاهی به خصوصیت‌های ادب کلاسیک فارسی آغاز شده است. نویسنده کوشیده است این حرکت را از پایه پیگیری کند. پیشینه شعر و نثر فارسی در طی قرن‌ها با اشاره به نکات اصلی و مبنایی به طور بسیار خلاصه مطرح شده است و به ویژه با تاکید بر سیر سبک هندی تا رسیدن به گرایش‌های نوین، طرحی کلی از اوضاع دوره قاجار ترسیم شده است.

پرداختن به تاثیرات اجتماعی - تاریخی این دوران در بازگشت ادبی از خصوصیات این قسمت است.

نویسنده پس از معرفی «بازگشت ادبی» به عنوان سبکی که به نیازهای دوره قاجار پاسخ می‌دهد و کم‌کم رنگ ادب رسمی به خود می‌گیرد می‌نویسد: «... اما علیرغم این مسئله، ادبیات رسمی عقب‌مانده طبعاً زمینه‌ای می‌شود برای شکل گرفتن همزاد خود، یعنی ادبیات غیررسمی، مترقی، و مردمی.

وقتی قصیده فارسی که در اصل مظهر وصف زیبایی و ترغیب اسیران میهن پرست ایرانی به دلیری و نیکی بود، وسیله‌ای برای مدح قاتل امیرکبیر و توجیه قتل بزرگمردی چون او شود، دیگر رسالت ادبی خود را به مثابه پیشرو از دست داده و هنرمند مردمی به تلاش برای یافتن شکلهای

درآمدی بر ادبیات معاصر ایران

نویسنده: محمود عبادیان

ناشر: کُهر نشر

چاپ اول، تیرماه ۱۳۷۱،

تیراژ / ۳۳۰۰ نسخه

به کدام سو؟

مهناز بهمن

● اخبار

گردهمایی هنرجویان یک قصه‌نویسی

روز پنجم دهم دیماه، تالار آئینه پذیرای جمع کثیری از نویسندگان، هنرمندان، هنرجویان و علاقمندان به قصه‌نویسی بود. این مراسم به مناسبت دومین سالگرد آغاز فعالیت یک برگزار شد. طی این نشست نویسندگان و منتقدین به بحث و مباحثه مباحث آموزشی ادبیات داستانی پرداختند. آقایان مصطفی رحمانتوست و مهدی ججویانی از سخنرانان این جلسه بودند. آقای ججویانی در ارتباط با اولین و مهمترین مسئله در آموزش داستان و داستان‌نویسی سه شرط لازم، استعداد، فوق و تجربه را برشمرد و به توضیح آنها در مقاله داستان و داستان‌نویسی پرداخت.

در ادامه، سؤالات هنرجویان توسط مسئول بخش یک قصه پاسخ داده شد. قرائت داستان «خواب سیرغ» از مهناز بهمن و اهدای جوایز ویژه یک اجرای موسیقی، نمایش فیلم از برنامه‌های پایانی این مراسم بود.

هنرجویان منتخب یک قصه

حمیدرضا حاجی بابایی - تهران، حمیدرضا داداشی - تهران، حسین معلم - یزد، رحیم مخدومی - تهران، زهرا جمالی - تهران، ظریفه روئین - تهران، کتابون کبابی - تهران، مسعود محمدحسینی - تفرش، میترا صادقی - اسفهان، نوید هادیان - تهران، ناهید سلمانی - تهران.

نقد و بررسی داستان فر کیهان فرهنگی جلسه ماهانه تعدادی از داستان‌نویسان معاصر در دفتر مجله برگزار گردید.

در این نشست که آقایان سیدمهدی شجاعی، راضیه تجار، قاسمعلی قزاقی، محمود اسدینی، فیروز نوزوی جلالی و مریم صباغ‌زاده ایرانی حضور داشتند داستانی از مریم صباغ‌زاده قرائت گردید و مورد نقد و بررسی قرار گرفت.

قرار است این جلسات ماهی یکبار برگزار گردد.

نشست داستان‌نویسان در مشهد

سه‌شنبه هر هفته جلسات نقد و بررسی داستان در واحد ادبیات حوزه هنری برگزار می‌شود. در نشست اخیر، داستان «خونابه انار» از مرحوم جلال آل احمد قرائت گردید و مورد بحث و گفتگو قرار گرفت.

که برای روزنامه‌ها و مجلات در نظر گرفته می‌شد و می‌بایست در یک صفحه روزنامه یا چند صفحه مجله درج گردد...

رشد داستان کوتاه، رونق نوول یا داستان بلند را به دنبال داشت و به موازات ایجاز و خصلت تک نکته‌ای داستان کوتاه، نوول با موضوع و پردازش گسترده‌تر مطالب، حدی میان داستان کوتاه با رمان شد...

نوول‌های مشهور فارسی عبارتند از بوف کور، رقص مرگ، حاجی آقا، چشمهایش، مدیر مدرسه، و جز آن...^۳

آینده ادبیات داستانی معاصر در نوع رمان با تکیه بر نمونه‌هایی اترسیم می‌شود. بوف کور، تنگسیر، شوهر آهوخانم، سووشون، شازده احتجاب، و کلیدر تا زمین سوخته، زمستان ۶۲، باغ بلور، طوبا و منای شب، سمفونی مردگان، اهل غرق، شب هول، چراغانی در باد، و... آثاری هستند که نویسنده برای طرح حرکت رمان فارسی در زمینه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، تاریخی، جنگی و... آنها را قابل اشاره دانسته است.

با نگاهی به عنوانهای بالا در می‌یابیم که عمدتاً تأکید بر حرکت رمان فارسی بوده است و مسیر داستان کوتاه نویسی به این شکل دنبال نشده است.

به هر حال، همچنان جای آثاری همانند این کتاب در زمینه ادب معاصر خالی است. به امید آنکه شاهد بسط همین درآمد گونه از سوی دکتر عبادیان باشیم.

پانویس

۱. پشت جلد کتاب مورد بررسی
۲. درآمدی بر ادبیات معاصر ایران، محمود عبادیان، ص ۱۶ و ۱۷.
۳. همان، ص ۱۹.
۴. همان، ص ۸۴ و ۸۵.

ابومنصوری، نوروزنامه، داستانهای بیدپای، و... و تکامل آن در داراب نامه‌ها و سمک عیار تا مسیر دیگر در کلیله و دمنه، مرزبان نامه، و... تا تلفیق آنها در آثاری چون گلستان سعدی.

آنچه از این بخش برمی‌آید دقت نظر نویسنده در تقسیم‌بندی و تعیین سیر متونی است که تا به حال در مورد آنها به این شکل قضاوتی صورت نگرفته است.

آنچه درباره متون نثر فارسی در دست است این است که یا اثر را به طور مجزا مورد بررسی قرار داده‌اند یا به آثار یک سبک یا یک دوره، آن هم بیشتر به لحاظ صوری نه محتوایی - سبکی پرداخته‌اند، اما دید تازه‌ای که دکتر عبادیان در این قسمت مطرح می‌کند قابل تدقیق و گسترش بیشتری است.

البته در قسمتهای دیگر کتاب نیز مواردی یافت می‌شود که نویسنده به اشاره از آنها گذشته است، در حالی که خود می‌تواند مبنای یک پژوهش خاص قرار گیرد؛ مثلاً صفحه ۲۵ کتاب و قیاس رمان قرن نوزده با سیاحتنامه، مسالک المحسنین، و...

از آنجا که دامنه ادب معاصر از نقد و نظر کسانی که بر ادب کلاسیک نیز تسلط کافی داشته باشند بی‌بهره بوده است. امید است افرادی که اشراف و دیدی بر آن آثار دارند به درآمدی بر ادب معاصر بسنده نکنند تا ما شاهد آثار مبسوط و مشروحنشان در این زمینه‌ها باشیم.

بخش پایانی کتاب با طرح نقطه‌نظرهایی درباره رمان فارسی، به آثار اجتماعی چون تهران مخوف و زیبا و آثار تاریخی مانند رویای کمبوجیه طالبوف می‌پردازد و نکاتی را نیز در قیاس با موارد مشابه رمان اروپایی عنوان می‌کند.

نویسنده با طنز جمالزاده و درونگرایی صادق هدایت، حکایت اختناق رضاشاهی را پیش می‌کشد و رویکرد به داستان کوتاه و نوول را این گونه می‌بیند: «شاید یکی از دلایل پیشرفت داستان کوتاه، خاصه در این زمان، این بوده باشد